

Toriblo Larea

TRIPA ZORIA

ATAL BATEKO ANTZERKIA

DONOSTIA'N
MARTIN, MENA Y C.^{os} EN BIZKAYAN
FUNDATIBIA, 14, leku gein

1920

Agirretan J

TRIPA-ZORIA

AGERLEAK

Beti-gose
Dio
Kiriko, *Dio'ren somea*
Alkatea
Sekretarioa
Ostalaria
Efejidorea
Eriko jendea

I

Ageritokia: Euskaleriko ostatu aflote-xamar bat; mai bat jarleku batzuekin, apa bat edo beste pipet-pote ta tomateakin. Iskiña batean zagi bat erdi puztuta bezela lau ankako baten gañean zeat; ta bi edo iru ate, ta leyo bat.

OSTALARIA

OSTA. ¡Araiea! (Luñetik paper bat jasoaz) Ezagun da bai, ezagun da nere Praxko moñoya or Kortalegiko baseñtxoan jayoa dala. Beti esaten, eta beti alpeñik. Orain konturatzen naiz, zeñ dala-ta mintzatu oi diran nere ostatu onetara datozenak, batek lantu bat eta besteak beste bat. Banago... ¡araiea!, bitan bat «sobrante» daudela nere etxean: moñoyak edo zikinkeria. Ta bat eta bestea ¿zergatikan ez? ¿Jakín nai aldezute zeñ gerña zitzaidan orain dala denpora gutxi? ¡Araiea! Badator gizon bat eta eskatzen du bost zentimoren ogia, (eskuko beatzak markatuaz) sei txakur txikiren babaruna, ta iru ipuñtokeñ txikiren ardo urgabea. Ta ¿zeñ? ¡Auntzaren gauerdiko eztula! ¿Babarun

arítean ez du bada topatu lau-ereale-ko zilara? Ta ala dio oírek andik egun batzuetara bere lagun bati: «¡Aizak, motel! Merke jan nai badek juan ari Premiñ'en ostatura; peseta erdi baten gastua egiten duanari, peseta zilara biurtzen ziotek » ¡Bapo zio! Esan ere badiot, ¡araiea!, nere sukaldeko jan maneatzeari; «¡motel! oíela bagoatz laister puíut egin beafen gaituk eta ezakeala pensatu gure ostatua Madrilgo «Hotel Ritz» dala, eta dirua iñori «eregalatu» nai badiok, sartuizkiok eltzekoari txanpon zarak» (Entzuten dira txintxeri soñuak ta latigo'aren *pin-pun'*ak) Bada-toíela nago (leyatilatik kanpora begira) Bai, bai; (bi eskuak igoztiaz) bi jaun direla ematen dute, ta ez mandazayak. Begira, zaldi-gurdi batean etofi dira-ta. Noan, noan, ze nai ote duten (utea irikiaz) Badirudi gauí sartu-írten aundia izan beaí duala nere ostatu onetan.

II

OSTALARIA, DIO ta KIRIKO

- DIO Jaungoikoak dizula egun on.
- OSTA. Baita bedori-ere bere «konpañiakin». ¿Ze nai zuten?
- DIO Aparteko gela bat eta iru bazkari nai genituzke.
- OSTA. ¿Iru? (Eíeparatuaz bi besterik ez direla) ¡Araiea! ¿Bi gizon eta iru bazkari?
- KIRIKO Bai gizona, iru; irugaíen lagun ori laister izango degu emen.
- OSTA. Ondo da. Ta bazkaria a lo prantzés ¿e? edo...
- DIO ¡Aiskidea! ¿Prantzésak jaten aldute *lukainkarik?*
- OSTA. Ala deizkiot nik, jango dutela.
- DIO Orduan beídin dio, a lo prantzéz edo a lo ingles, gure berri jakin dezu-ta.
- OSTA. Bai, bai, oíenbesterekin badakit, ta laister prantatuko zaiete. Banua aginteak ematera ta laister emen naiz. (Badijoa eskubitik)

III

DIO ta KIRIKO

- DIO Etzetořek beař-bealakoan gauř edo biał ire kantuko maisu izan beař duan Trifon dalako orixe.
- KIRIKO Trifon jauna esan naiko du aita, Trifon jauna.
- DIO Bai gizona, Trifon jauna. Baeki seme, baeki zenen gogo berua detan gizon ořeri nere bostekua luzatzeko.
- KIRIKO Benetan esango luke nik bezela ezagutuko balu. ¿Eguzkiaren azpian izango ote da gero ořela moduzko gizonik? ¡Ene! ¡gizon ořen eztařia! ¡Ene, gizon ořen biriak! «Fa de pecho» noiz nai jotzen du...
- DIO ¿Ta ik, Kiriko?
- KIRIKO ¿Nik?... Ořtxe nunbait... «re bemol» ere. Ta banago gauř edo biał Trifon jaunaren eskola-etxeiko ikasleak ez ote dituan danak oñazpiratuko. ¡Aita! Gañera koplagiřea da Trifon jauna.
- DIO ¡Gizona!
- KIRIKO Bai. Ořen koplak gatzik ez dute noski izango gure etxekuaneko Kařlisto'k kantatzen baditu; baño kanta ditzala gure eřiko maisu Lontxo Potxolo'k, eta...
- DIO ¿Ta zeř?
- KIRIKO Ala ere gatzik ez... Baña bai berandu datořela gure Trifon jaun ori.
- DIO Apostu egingo nitek oñez etořtzea iruritu ez eta obeto ta azkařago beařez idi-guřdiren batean ez ote zaigun etořiko; bestela onuzkeru... Beaz, ¿iruritzen zaik seme, eskupeko iru mila bat lau eřealeko emanda gizon oři, aterako auela auřera?
- KIRIKO Aın ziuř nago ze...
- DIO ¿Ta zein deizkiok jařiko degula «piadore»?
- KIRIKO Ori berak jakingo du ondoena; berari eman bezaizkio, ta berak zuzenduko ditu guk ez bezela. Gañera sedazko ari albañua bera baño ere piñagoa da.

- DIO ¡Maradimena! (Leyotik begiratuaz) ¿Ze eñi ote diagu of geñtu ta mendi-zeañ ofetan agiri dan ori?
- KIRIKO ¿Ori? Añtobero eñia.
- DIO Izen egokia.
- KIRIKO Oraintxe konturatzen naiz. Gauñ goizeko paperetan irakuñi det, eñi ofetara gauñ beñtan etofitzeko izan beañ dua-la... asmatuko ote det (buruari atz egiñaz) nola esango det nik. ¡A bai! ¿Nola Madñilen kasaka luze ta sonbñailu piko luze..? Aita, esan beit, ¿nola deitzen zaiete ministñan gizonai?
- DIO Ministñro, gizona.
- KIRIKO Orixe ba, Ministñro de Fomento.
- DIO ¿Bañña, ze esatera?
- KIRIKO Nik aditzera dedanez, buñni-punta bat batayatzera.
- DIO Obe ori ala izatea. Ala beañ bada ostatu onetara etofiko dek, ¿ta etzak iruritzen egokizko gauza gurekin bazkaltzera konbidatzea?
- KIRIKO ¡Ene aita! Ez beza Jaungoikoagatik...
- DIO Bai gizona. ¿Ezeñ galtzen aldiagu ori egiñarekin? Modu onetara egiñ oi dituk, nere Kiriko kutuna, adiskidetasunak, ta gauñ edo biañ...
- KIRIKO Bai, bai, gauñ edo biañ, ¿ekusi alzenuan Kñristo jayotzen...?
- DIO Ken ari ofñtik motel. Nik aditzera dedanez, gizon modu oyek, dabiltenak zuzendu nayeñ «res publicas» (eztañia garbituaz eta aldamenetara begiratuaz) ¿ezeñ esan ote det? Au dek gauzak egoki etofitzea. ¡Ene! Esan nai nitek, Kiriko, ofelako gizon goi-malako ta kopetatsu oyek, arñgi ta atzen emaleak izan oi direla. Neri iruritzen zaidak aizea bera-ikusten dutela, ta gauza bat eskatu ofduko ofñtze nunbait bi ematen badakitela. ¿Zeñ deizkiok?
- KIRIKO ¡A, bai! Ofegatik sekula ez dute ezeñ ematen.
- DIO ¿Ta zeatik ote dek ori?
- KIRIKO Ofegatixe bada; aizea bera-ere ikusten dutelako. Ta Aita Santu Eñomakoak bulda apañteko bat ez badiete ematen ofelako oeri, banago gaizki ibili beañko dutela azken-gaitzak eren zankoak luze-eragiten dietenean; «res publica edo ñepublica» goratzen dabilzan ministñro edo gizon-

txo oyek, aginte, ta promes asko egin oi dituzte, ta amaretatik bat gorde edo bete ez. Ori orela izango da enetxoa ze?

DIO Motel, motel, ni beñepein^fbeste uste batean bizi netxok..

IV

LENGOAK ta OSTALARIA

OSTA. (Eskubitik) Nai dezutenian etori, bazkaria prest dago-ta.

DIO Ondo da. Aizazu, aiskidea, zpestaren batzuek aldituzute ingurumari onetan?

OSTA. Bai ba. ¡Afaiea! ¿Ez alzenekizuten? Gauñ bautizatuko da buñi-bide zati bat; amañ mila metro or izango ditu nurbait. Bai, izan beañ, Moñaluko gelditoki edo estaziora dijoa zuzen-zuzen-eta; emen egingo du topo noski Madrill'dik Paris'a dijoan buñi-bidearekin. ¿Ta bai aldakizute zein dan batizatzañe? Bada .. bada jaraiea! ain izen «alfebesa» da ze... (kopetara eskua eramanaz) ¡A bai! Ministrõ de Pimiento edo orela nola bait deitzen diote. Nola nai ere ordu erdi bat baru emen izango degu menistrõa dalako ori; ostatu onetan bazkaldu beañ du.

DIO Ondo da. ¿Ta ze arayetako palta egiten dio Artobero'ko efiari buñi-bide orak?

OSTA. Ez beza esan ze palta egiten dion efiari; alkatearen lanak dira.

DIO Beñdiñ dio.

OSTA. (Besoak gurutzatuta) ¡A, afaiea, afaiea! Gure alkateak obispo batek bedeinkatu ala luñ eta baso badituala ¿ez aldaki? Ta luñ denak... kalabazaz josiak, eta basuak eta zuaitzak ezkuñez bete-betiak; eta ezkuñ oek ta ainbeste kalabaza erbesteratzeko nai omen du buñi-bide ori. Gañera gure alkate ori oso *melo*i zalea dezu, ta kalabazak birali ta meloyak ekañiko omen dizkigu.

DIO Bai, ala izango da noski, Artobero'tañak preskatzeko. Bai. Ni erdalduna ez naizelarik, eta prantxesa oraindio gutxia-

go, kofitu det nik Ebro'tik bera ta Endaya'tik gora, ta badakit zerbañ munduko beñi. Buri-bideak onak eta txarñak dira; onak, beñbada, Añtobero'ko ta Euskaleñi guziko kalabaza ta ezkuñak eñbesteratzeko; baña txarñak, oso txarñak, meloyak bakañik ekañizeko. ¡Bestela ere meloyak obeto etoñzen zaizkigu kanpo-eñitik! ¡Euskaleñi gaxoa! Zuen alkatea Don Diñ dalako; ¿uleñtzen al didazu?

OSTA. Zikutza dala esan naiko du, ¿ala?

DIO Bai orixe.

OSTA. Baliteke, baliteke. Oñegatik esango diote baztañetan... atxua ez ta bestea...

DIO Oori da... Kirtena.

OSTA. Kirtena ta oso aundi luze ta lodia, Jainkoak bañka nazala ta. Laistef sekretarioa ta biak etoñiko dira, ministroarekin bazkaldu beñ dute-ta.

DIO Ta... ta... ¿sekrearioa?

OSTA. «Otro que tango». Peñetxiku zuzena. Zikuzkeri ofen gañean ere oñxe nunbait emango dizkio alkateari bi itxili-purdi ta erdi. Gizon gutizozogorik... Lau eñealeko bateagatik begira gero salduko ez ote lukean bere atxua-ere. ¡Ju! ¡ju! Erausia ez balitz, kontatuko nizuteke pñanko gauza, gure sekretarioa zer dan ikusteko. ¡Añeiea! Of dijoa bat. Añtobero eñia txikia da, ta urtero tokatzen zaye beñtako seme bati edo biri soldaduzkako sueñteak jokatzea. Ta nola izango ta ala izango, oñra, oraindio igaz zan eta oñra Bañeko Mañtolo badijoakio gure sekretarioari, mesede bat egin beñ diola; au da, semea kintotzatik askatu. Ta ala dio sekretarioak: —«¿Ta? ¿Bada eskupekorik?» —«Bai ba—dio Mañtolo'k. —«Bada orduan, bazuazke lasai etxera, zure semea libñatuko da, naiz eta gure alkatearen semea kateatuko badegu-ere». Esan da egin. Etoñi da egun ori, ta esandako Mañtolo ta alkatearen semeak jokatu beñ zuten sueñtea. Ta ¿ze egiten du sekretarioak? Sañtzen ditu bi papeñtxo bil-bil eginda, ta biak aurenko lumeroarekin, zurezko danboliña dalako batean; jira-bira badabiñ meñoa bañuko paperak nastuko dituala-ta, ta emendik laistef sañtzen du eskua alkatearen

semeak danboliñean. Gure erian nof-berak atera oidu bere lumeroa. Ta ¡zas! ateratzen du esandako alkatearen seme oñek bi paperxoetan bat; ematen dio maiburuko dagoanari...

DIO ¿Ta zeñ? Apostu egingo nuke...

OSTA. Jakiña; auñeneko lumeroa ta, juan ari kinto alkatearen semea.

DIO ¿Ta sekretarioak?

OSTA. Atoñ onera eskupekoa.

DIO ¡Ene! Don Din... Don Din... ¡ bai aizela munduko jaun ta jainkoa.

OSTA. Ta beste zenbat oñelako.

DIO ¿Ta ez daki ezeñ alkateak?

OSTA. ¡Ze jakin beañ du! Baleki... Emen datoz.

V

LENGOAK, ALKATEA, EREJIDOREA ta SEKRETARIOA

SEK. (Ifteenaz) Ezetz gizona, ezetz, ez dala ori oñela; au buru gogoña.

ALKA. Baietz (Erejidorearekin atereaz: akulua eskuan, ta jazkera beñiz aldan tonpolo ta trapalaseña) Jainkoak dizutela egun ta beñi on guziori. Baleoke ¿e?

DIO | Bai ba.

KIRIKO |

OSTA. ¡Ola alkate jauna! (Dio ta Kiriko'ri) Atsedeen guziz auñkezen dizkitzutet sekretario, erejidore, ta akuludun au: alkate jauna.

ALKA. ¡Beajundayala! Astoa lenbizi ¿e? (Sekretarioa mañkatuaz)

SEK. Bapo zio; zozoak beleari ipuñ beltza.

ALKA. Ta zuek, (Dio ta Kiriko'ri) «komisioko» edo oñela ¿e?

DIO Ez ba; ikusmiran etoñi geranak.

ALKA. ¡A bai! Paperetan ta moldeko letretan zabiztenak zuek.

SEK. Ez gizona. Eñirik-eñi ta baztañik baztañ dabilzela, gure eñi koskoñ onetara bidea auzi dutenak.

- ALKA. (Efejidoreari) ¿Ze esan du direla?
- ERE. Ni... ni... nik, da... kit... Banao esanduala zi... zi... zibilak.
- ALKA. (Sekretarioa'ri) Baña gizona, mintzatu zaitea euskeraz guk aditzea nai badezu.
- SEK. (Ikusteari begira ta isil-modura) ¡Jaungoikoak guarda baso-alkate, egunda bere aldian liburu bat eren eskuetan artu ez duten oetatik.
- ALKA. «Bueno», «bueno». Beriketak aparte ta... ¿ze moduz dijoa gure bazkari ori?
- OSTA. Txit ondo; esandako oñdurako pronto egongo da, ta ora txartela (Ateratzen du patrikaratik) Ea, irakufi daikezu. (Sekretarioari)
- ALKA. (Autik-zuñta) Ez, ez, ez dezala irakufi; oñek irakurten badu, seguro gero prantzesez irakuriko du. Irakufi zazu zeoñek.
- OSTA. ¡Añaiea, añaiea! Ori besterik ez bada, atera nua bertatik: *Consommé a la Rigolande. Poisson a la Bayonnesse. Bœuf a la salade...*
- ALKA. ¡Ze añayo! ori beñepeñ ulertzen diagu. ¡Añera! ¡Añera!
- OSTA. *Des œufs...*
- ALKA. ¿Nola, nola?
- OSTA. (Idatzita dagoan moduan irakurita) *Oeufs.*
- ALKA. (Akuñakin luña joaz) ¡Alto! ¡alto! O... e... u... f... s; irakufi dezun bezela ezin izan liteke gauz ona.
- SEK. ¿Zeatik ez? Oñek esan nai du, gizona, gure euskeran, peretxikuak eta peretxiku gibela urdiñak.
- ALKA. ¡Ixó! ¡ixo! nik ez daukat erakuzale beñik-eta. Edozeñek esango luke Añtobero'ko alkatea ez dala gizon aitu ta koñitua. Ken zazu *œufs* ori, dana dala, txarteleetik.
- OSTA. Zartagitik esan naiko dit.
- ALKA. Bai orixe; ta jañi zazu oñen oñdez, txal bat buñuntzian eñea.
- OSTA. (Zerbait arituta, ta bi besoak gurutzatuta) Baña ¡ze añaie! ¡Alkate jauna! Begira gero txal-eñea ez ote dan izango ministro batentzat janari goñdiña.
- ALKA. Bai nai bada. Añera letani aldi oñekin.

- OSTA. (Irakuriaz) *Poulets a la sauce noire.*
- ALKA. (Ezpañak garbituz) ¡Oso gozoa!
- OSTA. *Des gateaux, fromages, liqueurs, habanos et café au lait.*
- ALKA. ¿Ze *olé* gero? ¿Pandangoa ere bai, azkenik? Ala beñepein gure Artobero'ko mutil ta neska gazteak *olé-olé* uju egiten dute of plazan pandangoan arin-ariñ dabiltzenean.
- OSTA. ¡A añaie añaiea! Ori bai, baña ¿ez aidakizu prantzesak, kape-esnea nai dutenean «café-olé» esanda aditzera ematen dutela?
- ALKA. ¡Kaikuak! Ez nuan uste prantzesak ain alfebesak zirenik. (Eskuak igortziaz) Esanak esan, ezin da geyagoko bazkaria. (Erejidoreari) Ik Prontxio ¿uletu dek ezeñ, edo...?
- EÑE. ¿Nini... nik? Tututu... tik ez.
- ALKA. Bada biok berdin gatxok; nik ere ez ba.
- DIO. Bueno ba, esanak esan, ta gu beñepein bagoazke ¿ala?...
- OSTA. Berealaxe naiz zuekin.
- ALKA. ¿E? (Aketua eskuetan goratuz) Ez gero juan igesi gure pestak ikusi gabe.
- DIO. Eskeñik asko; laister gera beriz emen. (Bijoaz)

VI

ALKATEA, SEKRETARIOA, EREJIDOREA ta OSTALARIA

- ALKA. ¿Ta? ¿Itzalditxo ori prantatu da ala?
- SEK. Ezin da obeto. (Ateratzen da txamañteko prantikararik paper bat)
- ALKA. Eziazu erakutsi. Zuk idatzitako gauzarik ezin irakuri detala badakizu.
- SEK. ¿Ta besteak idatzitakoak bai?
- ALKA. Ezta. Irakuri, irakuri zuk, sekretarioa zeran aldetik.
- SEK. Banua. (Oso leun ta eztitsu) «Ministro Santua...»
- ALKA. ¡Au astaputza!
- SEK. ¿Zeñ da, zeñ da?
- ALKA. Ezeñ ez. Añe, añe.
- SEK. Alaere naigaberen bat egin ote zatzun... (Irakuriaz) Blanka Kastila'ko alaba, Frantzia'ko eregiña izateraeldu zanetik...

- ALKA. ¿Ikusten dezute? ¡Au prantsez arayea! Ta gero naidu, kalabaza aundi onek, nik ori guzia buruan sartzea. Gañera, ¿jakin al liteke ze ikusteko duten Blanka Kastila'koak eta Pfrantzia'ko eregiñak, guk gauñ esku-arztean dakañgun lanbide onekin?
- SEK. Gizon buru-gogofagorik au dan baño... Gizona, itxon zazu, irtengo du beste orrek-ere ta...
- ALKA. Ez det ba nai, ta goñde zazu txotxolokeri ori kolkoan; neroni ere, motela naiz baño, beste orrenbeste esateko trebe naizela uste det.
- SEK. ¿Txotxolokeria, beaz? Ta aritu ari bi egun ta bi gau buru ausitzen itzalditxo ori dala ta ezdala.
- ALKA. ¿Buru-ausitzea diozu? Ministroa datoñelako orekin nik bai alkatea naizen aldetik daukatala buruko miña... buruko miña bakañkan ere ez; tripatako miña ere bai. ¿Nola demontre kunplimentu eman dezaiokegu ministro jaun ori? Eñiko kutxa zapuztuta. Ta... ta jañano-añanoa! (Buruari atz-egiñaz ta sekretarioari begira) ¡Kaxo sekretario! ¿Jakiñ aliteke ze alderdi eraman duten arako... iru miña ereal eta... esandako kutxa oretan genuzkanak?
- SEK. Alkateak ondo daki ori; alpeñik zabiltz ni nundik abakatuko. Miña erealekin eñiko gaixo-etxeke aitona-amonak oñak berotu ditzaten amañ karga ikatz pagatu dira. Barberoari miña ereal eman zaizkio beste ainbeste sangri eñiko gaxoai egiteagatik, eta ospelak sendatu, ta ñlea moztu, ta musua garbitzeagatik, or nun diran beñepein bi miña ereal; ta beste miña erealekin...
- ALKA. (Ikusleai keñu egiñaz ta begira) Gure sekretario jaunak... mandatu bat dala ta ezdala... igaro dituala edeñki asko Donosti'ko uri ta bere Maria Kristiña'ko ostatuan... zortzi egun. (Sekretarioari txamarteko ojaletik zerbait tiratuaz) Bizkoña zera baño... ¿zuk neri ziria sartu?
- SEK. Oyala ezagutzen duan jostuna, aditu izan det, ez dala jostun pañala.
- ALKA. ¡Ixo! (Eñejidorea'ri) Ta gauzak orela direla ¿zeñ diote eñiko bizi-lagunak?
- EKE. Mimi... mi... miau.

ALKA. «¡Malo!» Katua eloñian dago ta aña katu efdikoan. (Ostalaritari zuzenduz bere izketa) ¡Ostalaria! Gauñ alkate izateak baditu bere lanak ¡Ze esango degu! Eskerak ume-umetatik datoñkitala oñtarako trebetasuna.

SEK. ¡Alkate jauna!

ALKA. ¿Zeñ da, zeñ da?

SEK. Mostoles'ko alkateari eze, zuri ere ipiñi beañean izango gera plaza-plazan arlosazko iduri bat ta beste onoko idatxitxo au:

Añtobero'ko alkatea
egin dala bai zeñbia...
Bañni-bide bat egindik alajaña
kalabazak eñbesteratzeko nai aña.
Bat... bi... iru ta lau...
tripa-zoñiak jango al au.

ALKA. (Ostiko puntako bat emanaz salbota...) Umeak isilik ¿e?

SEK. (Eskua eramanaz) ¡Eñe alkate jauna! Orantxe adaña jo didazu. Beste oñenbeste... Nere... diñatasuna... leku jasoan ipiñi dezu.

ALKA. ¡Ze añayo pola! Gauzak eziñ obeto atera; dena prñto daukagu. Paliorikan ez degu ta beañikan ere ez, eta palio oñdez, nere amandñearen guardasol urdiñ eta galant bat badegu; oñ nunbait eta... edeñki. ¿Ze ba. ? Au ez da Madrñl da... Lontxo adañ-jotzalea ere edeñki tajututzen dala nago; ¿ta nola jotzen duala ge. o adañarekin «Mañtxa-eñeala»? Praska Antoni azpikoa ta Prñntxi goikoa jakiñen gañean ipiñita dauzkat, baepadare menistñoak bere atsua ekañtzen badu, bi soñta-lorakin prñto egoteko. Sakñristauak esan dit beñiz, ez bildurik edukitzeko, dantzatuko dituala, ¡añayo-pola! ¡bai orixe!, dantzatuko dituala elizako kanpayak *din*-etik asi ta *dun* ta *dan*-eña. Ta emen arñilerorik ez degulako, otsegin diet Txamuñoko Betokeñ ta Saguxoroko Eñenari, suañizko eskopetarik bai ote duten galdetzeko, ta bayetz, badituztela bi, Mañueko'tatik ekañiak, eta egoteko lasai, ta «deskuido» santuan menistñoa edo besteren bat iltzen badute, beñtatik garbitu nailituzte-

kela kontuak. Eskola-umeak beñiz pñakatan ezin kabituta dabiltz, eta esanda daude otseiteko gogotik «Gora menistñoa» ta «Gorago oraindio alkatea»; ta gizonak beñiz, ez ditezela eskuak pñatikaran sartuta egon, ez; goratu dezatela eñelijioa ta beratu bai, oso beeratu... eñiko petxak. Oñtan, oñtan etoñiko gera eñiko Konseju-etxera, Konseju-etxetik ostatu onetara, ta emen nik... Menistño'ari zuzenduko diotan ongietoñia, ez ta Kanobas zanak berak ere etzuan esango. Ta ondoren—zuri esaten dizut sekretario jauna; añtu gero ondo gogoan ze?—zuk emango diozu onoko papeñ au, ezpañak estu-estu eginda, ta aorik zabaldu gabe: papeñ oñtan lonbratzen degu guzien izenean eñi onetako seme beneragañia.

SEK. Ze? Zeñ da ori, danon izenean? Gauzak diren bezela esan beañ dira; zuk lonbratu, ta danon bizkañ bota.

ALKA. Ori ondo ez dala diozu? Zeñi ez al naiz bada danon nagusia? Ni esatea, gu esatea bezela da. Ta gero juango gera buñni-bide oñtara: auñena batizatu, ta gero Madril'go ta Paris'ko buñni-bideakin ezkondu, ta gero...

SEK. Mañtopilak lenbizi ta ezteyak gero.

ALKA. Ori da ori! (Eñejidorea soñbaldan apuf bat joaz) ZeñTa zuk zeñ diozu?

EÑE. Nik ezeñ ez; baña nere atxoak ala dio: gauñ-ere gure arakiñak ga... ga... ga... jau dek ezin esana!, galestitu... tu... tu duala aragia.

OSTA. Ni beñepein (eñejuari begira) astera nua maya pñantatzen.

ALKA. Gu ere emen orain-oraiñ bezela alpeñik gaude, ta guazen len-bai-len eñiari ikustalditxo bat eman eta goiko ta beko gauza dien gizontxo danak bildu ta gure menistño guziz altsuari bidera iñtetzera. ZeñEsti atzera (Bultzaratxo bat emanaz) esti sekretario! (Ta badijoatz auñena alkatea, ta ondoren eñejidorea)

SEK. Aja... ja! Oñelako kiñtenik! (Ta izkututzen da)

OSTA. Oñenbeste iskanbiñla, (besoak gurutzatuta ta batera ta bestera dabñela) oñenbeste istñlu, ta gure Madril'ko gizon oñek ez etoñi egin beañ luke gero. Nik beñepein bazkaria pñest daukat, eta ona; baña... kontua ere alakoa izango

da. ¿Ze ba? Kale goritik ez dator ezer, ta buñi-bidea bustiko bada, datorela... ardo napara, ta... gañetikoak, eta eriko bizilagun petxeroak... egin dezatela balu. Bai, banua; juan egin bearko det nere moñoyari aginduak eman eta maya prantatzera. (Izkutatzen da)

VII

BETI-GOSE

BETI (Arpegi-melar ta tripa lodi puztutakoarekin ondo xamar jantzia irten bedi) Ni bi ankakoa izan bearean lau ankakoa izandu baniz ¡jakiña! ez dago ze esanik izango nitzala... epef txakur edera. ¡Ene mutilak! Au usai goxoa (Usai egina) ¿Noñk ekari nau ni onera? ¿Alabearak? ¡Beajundayola alabearak! Tximista bat egiten zioat nik larosa, klabelin eta beste orelako lora ta belafen usaiari. ¿Goseak begiak zintzoak dituala? ¿Ta sudurak ez? Bai, bai, badala Papus, Papus badala; neroni ere enetxok Papus txara. Nere tripatzar oneri begiratuta edozeñek esango likek ni goseak nagoala. ¿Bai aldakizute zein dan nere aspaldiko lapikokaria? Goiko erementariko... aspoa ¡Ene! ¡Au nere tripa-zofia! ¿Noiz jan ote nuan nik azkeneko aldiz jan beroa? ¡Eskua kopetara eramanez) ¿Atzo otezan? Ez. ¿Orain ilabete? Ez. ¡Nik al dakit bada! Probatu ez duanak ez daki zef dan gosea. ¡Ene nere sabela! Egon ari bai, egon ari apuf bat, besterik ez bada ere zutikan; laister ire ordoi oyek garbitu ta pirikalari oyek arutz-onutz dabilzela ipiñiko zituagu-ta. Egia esan beaf badet, ez triputsek, ez tixikak ez prumonik eta ez da ere «grippe» dalako moño orék, onoko beste gaitz berri «tripa-zofia» deitzen zayon onek ainbeste ez nau ikaratzen. Zerbaiteatik esaten dute onoko: *A peste... fame... et bello...*

VIII

BETI-GOSE ta DIO

- DIO (Itenez ala dio) «Liberanos Domine». ¿Ze? (Oso ariturik) ¿Au ote degu Trípon jauna? Badirudi beñepein trípas konpromete. Egun on ta beñion dizula gure Jaungoikoak. ¿Nola zaude?
- BETI- (Pañez pañez) ¡O! ¿Ni ondo ta zu?
- DIO Ongi esan beaño. Beaz (zeaño ikusleari begiratuaz) atrebentzikeria da baño ¿zu izango zaitugu Trípon maisu jauna?
- BETI- (Berekasa) ¿Ni Trípon? ¿Ni maisua? (Aldamenera begiratuaz) Bai ba, ta ¿ze?
- DIO (Lepo-lepotik laztanduaz) ¡Trípon jauna! ¿Ze? diozu? Ordu bete orixe nunbait zai gaudela zurekin batera bazkaltzeko.
- BETI- ¿Nere zai bazkaltzeko? Baña gizona, ¿ze? gatikan ez bada lenago oartu? Nik dauketan gosearekin...
- DIO ¿Gosea?
- BETI- Bai gosea... esan nai det, irrikazioa edo amorazioa zuri musu laztan bat emateko.
- DIO ¡Ene! Eskeñik asko, eskeñik asko. Jakin det beñiz musiko maisua ezeze beñsolaria ere oso trebea zerala.
- BETI- ¡Gizona! (Aldamenera begira) (Nik baño geyago dakizu). Ni bai, orixe bai. ¿Ta bai aldakizu nere beñsorik obeenak noiz izan oi diran?
- DIO ¿Noiz gero?
- BETI- Bada... batez-ere plater bat trípaki edeñki prantatuta aurrez-aurre mai batean ipintzen zaitanean. Nere beñsoak oso sonatuak dira. ¿Badezu aditzerik ala?
- DIO Nik ez.
- BETI- Ora bada bat. (Eztaña garbiturik eta kantari) «Kriskitin, kriskitin lañosa klabin». (Trípotxari bi eskuakin eldurik) ¡Au gose amoratua!
- DIO ¡Tximista goña! Beñso oyek nunbait-nunbait aditu dituala nago.
- BETI- Ez nuke ezetzik esango. Arapatu egingo zizkidaten. Munduan ainbeste lapuñ nola bait badagoan...

- DIO Bai, bai, afazoi dezu. Gauñ eri onetan pñantazio aundiak dabilzkite menistöoa datoñela edo...
- BETI- Datoñela, datoñela; menistöoa ez da noiz nai ikusten.
- DIO Bai, alaxen da. Nere Kiriko ere zu ikusteko irikatzen dago ba, (balijoa bezela) ta otsegitera nua ta itxon zadazu apurtxo bat.
- BETI- ¡Ze! ¡ze! ¿apurtxo bat?
- DIO Berealako batean emen naizela nere Kiriko'kin.
- BETI- Ez, ezazula «enñedatu»; auñena beste lan bat bakañka erabaki biagu ta.
- DIO ¿Ze lan gero?
- BETI- ¿Ze izango da? ¡Jeup! (Bi txalo joaz) Ea bi baso-erñdi. Beaz (Exeritzen dira biak) nere zai oñenbeste denboran bazkal-
tzeko ¿e?
- DIO Bai ba. ¡Au Tripon jauna! Ta oñtara geran ezkeru, ¿ze moduz bada lantegi edo musikako akademimi... edo...
- BETI- «Lantegia». «Akademimi». ¡A! Lantegia ez dago gaizki... lantegian lana egiten duanak badaukala irabazia. Akade-
mimi... beñiz ta beste oñelako... *ini* asko, Italin, aizkide, Italin. (Bi baxo erñdikin sañtzen da ostalaria, ta bereala izkuta-
tzen da)
- DIO Ta esan ¿ze moduzko mutila iruritzen zaitzu bada nere Kiriko? ¿Aterako ote degu auñera-edo...
- BETI- (Baña... baña ¿zein arayo ote degu Kiriko dalako ori?) Auñera atera, ¿zein gero? ¿Kiriko? ¡Bai orixe!... Kiriko bezelako motilik... Ikusi nuan beziñ laixteñ, bai nik be-
rari begiak azkañ bota. ¿Nola ez gero? ¡A! ¡Kiriko, Kiri-
ko! Kiriko bai dala Kiriko.
- DIO Mila eskeñ. Zuri zoñ dizugu guzia. ¡Ea! Eska zazu orain naj dezun guzia.
- BETI- (¡Amoñatua! Bazkaldu dezagula beñtatik). ¡Jaunak! ¿Ze eskatuko det nik? Nere zai ainbeste denbora pasa dezu-
tela leen esan didazu... bada orain ez dezagula galdu jatoñdua, ¿ez da ala?
- DIO ¿Baña ez aldakizu nola idatzi nizun eskutitz bat, esanez au ta beste ura; eskutitz bat, Tripon jauna, eskutitz bat?
- BETI- (¿Eskutitz bat?) ¡A! bai. Orain oroitzen naiz; edeñki ida-

- tzita ala-ere. Baña gure Akademimi... edo lantegian ain-
beste eskutitz artzen dira ze...
- DIO ¿Ta ondo edo txarki deizkiozu bada eskutitz artan azal-
tzen nizun lanbidea?
- BETI- (¡Maria Santisima! ¿Ze lanbide ote degu ori?) Pñexisa-
mente oñentxen gañean neukan zurekin itz-aspertzeko
gogua. Lanbideak asko dira, baña eskaleak geyago, ta
lana ondo egiten dakitenak kontala. Oñtik atera zazu bada
kontua, aldapa gorako bideari jañaitzeko lana eruz egin
beañ dala, ta gaiñ-beran edozeiñ dala trebe nai eztaere
bein edo bein kopetakoak artzeko perilakin. ¿Uleñtzen
diazu ezer ala?
- DIO Badirudi zerbait ikusten detala.
- BETI- Jakiña bada; ain argi ez da eguzkia bera-ere. Itz batean
bukatzeko; emen gauza bat egin beañ da, ta da, ya ta
naizen ni aiñ trebea ta aitua gauza oetan, nere kargu utzi
zazula lanbide ori, sedea bezin leun ta egoki irtingo
du-ta.
- DIO Bai baño, nik oraindik jakin nai nuke...
- BETI- ¡Jakiña! Danok dana jakin nai genuke, baña badakizu
ordea dan dana esatea-ere ez dala konbeni. Gure lante-
gian beñiz lan-modu asko daude, ta beragatik dan-dana
jakin nai izatea... emakumea izatea dala iruritzen zait.
¿Bagera ala?
- DIO Bai baño, entenditu gaitezen. ¿Ez litzake izango beñdin
nik zuri ematea iru mila peseta, ta gero...
- BETI- (Bat-batean zutituaz) ¿Nola, nola? Orixe bai, ta zenbat ta
azkarago obe (¿Amesetan ari ote naiz?) ¿Iru mila peseta
esan ez dezu? Tira bota, ta nere kontu bi baso-erdi oyek.
- DIO ¿Ta iru mila peseta oyekin ze egingo zenuke?
- BETI- ¿Ze egingo nuken? Jaupa berealaxe.
- DIO ¿Eee?
- BETI- Bai gizona, jaupa. . *Akelara Kredito-Trutik*-keko biga-
ren buru ipintzen ote dedan zure semea edo...
- DIO Baña... jañayea! jañayea! ¿Ez naiz bada etoñi nere iru
mila pesetak etxean aztuta? (Jañlekutik zutituaz) Banua, ba-
nua Kiriko'ri deitzea.

- BETI (¡Zorioneko Kiriko!) Utziozu gizona pakean Kiriko dalako ori.
DIO ¡Baita ondo eman-ere! (Izkutatzen da)

IX

BETI-GOSE ta ondoren KIRIKO

- BETI ¡Nere bazkaria leku onean zegok! ¡Kiriko madarimen ori! Ekañi zoriona ezpañetaraño ta aurik ezin iriki. Tripa-zoñiak beñiz ito beañ. ¡Au lana! (Au-zabalka) Iru mila pesetak beñiz... jepo. Dana osatzeko polita izango litzake musikako Akademimi... ko don Tripon maisua dalako oñek ta Kiriko'k alkañ ezagutzea. Orduantxe bai egingo genukela papeñ destraza. Bazkaldu ta gero .. ¡Pss...! Ez liket ainbeste ajola, orixe ez. (Geratzen da paretako papeñ edo beste tresna bati begira).
- KIRIKO (Itzenaz) Bada jaunak, au da lana, ez nun eta ez an izkutatatu zait aita, ta ezin topatu inñundik inñora. ¡Ixo! (Beti-gose'ri eñeparatuaz) ¡E! ¡Aiskidea!
- BETI- (Arpegiz-arpegi Kiriko'rekin) ¿Ze? ¿Ze nai zenuke?
- KIRIKO Ikusi ote dezun aldeñdi onetan nere aita dirudien bat.
- BETI- ¿Dio jauna ala?
- KIRIKO Beñ-bera.
- BETI- ¿Zu izango zaitugu Kiri... ko dalako ori, ala ez?
- KIRIKO Bai ba.
- BETI- (¡Eñetxua! Agerñtu da oñeatik... Ala ere gaitz eñdi: ez du pizkoña ematen; ez dirudi polborea asmatu zuana). Bada esango dizut; zure aita Dio jaunak arñtu du eskutitz bat Tripon'ek biralita esanez ezin etoñi litekeala bazkaltzera, ez-beañ bat soñtu zayola-ta, ta bazkaria galdu ez dedin biok zanpatu dezagula.
- KIRIKO (Oso añiturik) Ori dek ori. ¿Ezin etoñi litekeala Tripon jauna?
- BETI- Ez ezin daikeala etoñi. Munduko gora berak, Kiriko, munduko gora berak. Ez nun ta ez an gutxiena batek pensatzen duanean, oñ zetoñek mañukarea.

- KIRIKO (Lafi-lafi ze aditu beaf ote duau) ¿Malukarea, ze?
- BETI- Bai, ta ez makala ere; amaika befi txaf emateko jayoa nazu ni, ta ofa, beste egitekorik gabe birali naute zuri esatera, ze, Tripon jauna oiratuta dagoala, ta asta-napaferi batek daukala lafi baño lafi, ta sendagiñak diola be-
riz... ze naidezu... «que nones» (¡Tripon gizajua!)
- KIRIKO (Oso kupituta, lautuka esku-zapi bat begietara eramanez) ¡Aguñ nere izate ta gizon-egitea! Txisarak izango ditu gizajuak, oso gozo-zalea zan-da...
- BETI- (Apuñ batean ixilik egonda) ¡Ea! Ala badeizkiozu noiz nai bazkaltzen asi gindeke.
- KIRIKO ¡Baña gizona! ¿Aññ befi tristeia artu ta bazkaltzez noñ gogoratu?
- BETI- ¿Noñ? Ni beñepein bai. Ta badeizkiot neronek bakañkan ere ¡begira gero! ez ote nukean ezur ta mami dana irin-
tziko.
- KIRIKO ¿Ta nun dala esango zenuke nere aita?
- BETI- ¿Zein gero?
- KIRIKO Dio jauna.
- BETI- ¡Aaaa!... Bada... Tripon jauna ikustera joan da. Banao onuzkero azkenekotan egongo dala. Bai, ortxe nunbait; egingo nuke apostu apaizak bere pasa-porrea eman diola.
- KIRIKO ¡Ene, nere Ama Doloretakoa! ¡Ene ba! ¡Ene mila bideñ!
¡Au ez beañ! (Eseritzen da)
- BETI- ¿Ze, ze demoniaru da au? ¡Lamentazioak alajaña!... (Asa-
fe-asafe) ¡Ea! ¿Bazkaldu beañ degu ala ez?
- KIRIKO (Bixi-bixi) Jan zazu gizona, jan zazu ostatuan dagoan gu-
zia gogoa badezu, ta utziazu neri pakean.
- BETI- (Gogorik badet jan nezakeala ostatuan dagoan guzia. ¡Bai
orixe!) (Bi eskuakin tripa-bañna estutuaz) (¡O urdala urdala;
ez dezu ofelakorik ikusiko!) (Juaten da eskubitik)

X

KIRIKO, gero DIO, ta ondoren BETI-GOSE

- KIRIKO Fernando Amezketañak ala omen zion; batzuek Marķes
ta beste batzuek... mandako jayo oi dirala. Ni beñepein

ez nauk markesa beñ-bealakoan izango. Nik oraingo onetan ez beaŕen bat egiten ez badet... ¡Juu! ¡Begira gero! Baña ez... ez dago eñemediorik. Au juan zan. Baña... ¿baña ez ote dit neri gezuŕa esan jaun oñek? ¿Bai ote? ¡Ene, ala balitz! Baña ez; jaun oñek ezagutzen gaitu guziok, eta ez dirudi gezuŕtia. ¡Baño gizona! ¡Ori da alabeaŕa! Noiz ta gauŕ il ari; nere etoñkizuna erabaki beaŕ dan oñdu-oñduan.

DIO (Atetik) ¡Kiriko!

KIRIKO ¡Aita! ¡Aita! Eziazu ezeŕ esan, badaikit zure bañuko berita... Tripon jauna il dala.

DIO ¿Tripon jauna il dala? ¿Ori ere bai? Geyenean badiagu guk eñenen bat. Oraindio orain egon netxok beñ-berakin ta gure ikuluko ixeria—alimea apañtatuta—bera bezin gizen ta potxolua zegoan orain aristian, eta ¿il dala beaz?

KIRIKO Bai, ala izango da, baña bere potxolotasun eta gizentasun guziarekin nere musikako maisua izan beaŕ zuan ori, eman diote onuzkero luŕa.

DIO (Beso biak gurutzatu ta gefia makur-makur duala) ¡Baño Kiriko! ¿Ze esaten dirak? ¿Egia ote dek gero?

KIRIKO ¿Ez da bada egia izango? ¿Zeatik uste dezu bazkaltzera etoñi ez dala? Nik uste nuan berari iltzen laguntzera juan ziñela.

DIO Baño... baño ¿ze matila aŕayo dek ori, Tripon jauna emen egon badek?

KIRIKO Bai beaŕ bada, egongo zan ¡konprome! baña... astanapañeri... «galopante» esan oi zayon batek bealako batean gañbitu ta luŕa emanik izango dute noski.

DIO ¡Ori dek ori! ¡Añayea! ¡Añayea! ¡Ori dek il beaŕa! Bai, nai ta nai ez golpeko edo bat-bateko eriotza izana izan beaŕ dik; ¡begira! oraindio ez dek oñdu eñdi bat, ementxe aritu gaituk i gora ta i bera, ire eztañia au ta ire eztañia ura; denborarekin Gayañe ainbe izango ote aizen nik; Gayañe baño geyago izango aizela arek; kontu oietan aditu gaituk motel. ¡Au bai dala okeña alde danetatik!

BETI- (Iñtetzen da eskubitik) Atzekoz auñera jayoa ez banaiz gero ni. ¡Au sueñte malapañtatua! Ezinñ iñundik iñora topatu Tripon jaunaren bazkari-lekua.

- DIO (Třípon jauna ikustean oso mirarituta: ¿Ze tximista aráye da au? ¡Piztu alajaña!
- KIRIKO ¿Zeñ, (zutituaz) zeñ, aita, zein?
- DIO Begirakiok, Trípon jauna, gizona, Trípon jauna.
- KIRIKO ¿Nola? ¿Třípon jauna? ¿Zein?
- DIO Jaun auxe gizona, jaun auxe.
- BETI- Ni bai, ni (¡Galdua netxok!)
- KIRIKO ¿Ze izan beař du onek Trípon jauna?
- DIO Ire kantuko maisua, gizona.
- KIRIKO Ez aita, ez.
- DIO ¿Ta gizon au al da il dana? ¡Ze egun dukateko mandua!
- BETI- ¡Gizona...! ¡beajundaizula!
- DIO «Konpañeo», ezdabaida onetatik atera biař gaituzu.
- KIRIKO Nola edo ala esan beař diguzu, azaldu beař diguzu...
- BETI- ¡Jaunak! Nik gogo onez ageřtu edo azalduko nizuteke... baña egia esateko, ni bazkal-auřetik, oso... satořa naiz. ¿Bagera? (Jotzen ditu bi txalo)
- OSTA. ¿Ze deseo zuten?
- BETI- Jaun onek orđainduko dizkitzu leen erandako bi baso-erđiak. (Izkutatzen da au-zabalka ezpañetan gurutze bat edo bi egĩñaz).

XI

DIO, KIRIKO, ta ondoren OSTALARIA

- DIO ¡Onetxek jo ziguk adařa! Tori, tori. (Orđainduaz ostalariari bi baso-erđiak) ¿Zeruko santu ta santak arđi egiten dutela? Bai orixe. Ondo genetxean iru mila peseta eman banizkio. Iru mila bizkařeko obe
- KIRIKO ¿Nola da ori?
- DIO ¡Kaiku alaena! Berak zuzenduko řituala, bai, zuzendu, gure pauso guziak, ta emateko iru mila peseta. Bera řrtengo zala danan piadore.
- KIRIKO ¡Alproja aundia! Baita Trípon'en biziaren piadore-ere.

- OSTA. Irrietzen da eskubitik! ¡Jaunak! Nai dezutenean maya pronto dago.
- DIO Bai Trípon jauna etorita balego.
- OSTA. ¿Trípon Lořkakoa ala?
- DIO Beř-bera.
- OSTA. Eziñ etori, etoria dago ta.
- KIRIKO ¿Bai ote gero?
- OSTA. Baita bai-ere. Ora emen bere txartela (Erakutsiaz)
- KIRIKO Bai, ezin ukatu.
- OSTA. Amaikatako puntu-puntuan emen zegoan.
- DIO ¿Ta nola bazkaldu du bada bakařik?
- OSTA. ¡Nola bazkalduko zuan...! Ora zeř gerřa dan. Trípon jaunak berak esan didanez, topo egin du ikusten danez Trípon dalako onek jaun batekin, ta jaun ořek esan dio sobraere bazekian Trípon jaunaren etořkizunaren beř—ez duala zeatik itxoiñ iñori, Dio jauna arkitzen dala oso gaixo ta azkenekotan .. asta-napařeri bat dala ta ezdala.
- KIRIKO ¡Amořaya! Jaun ořek asta-napařeria dauka guzientzat.
- DIO Dio jauna ni banaiz ořdea
- OSTA. ¿Zu?
- DIO Ni, bai, ni.
- OSTA. ¡Ařayea! (Besoak gurutzatuta) ¡Ařayea-ařayea! Matasa naste au arilduko duan atxoá...
- DIO ¿Ta ez aldio jaun ořek esan beřiz Trípon'i, berarekin jateko ořdena duala?
- OSTA. Orixe bera, baña jan gabe gelditurik izango da; erantzun omen dio Trípon'ek, berari bakař-bakařik bazkaltzea gustatzen zayola.
- DIO Ondo egiña. ¿Ta zuk ez aldezu ikusi ijito edo... pařdel ařaye ori?
- OSTA. Nik ez.
- DIO Seme: ikusten danez au juan dek. Eta ondoena izango diagu trřpa-zořia il... pandango au bukatu, ta etoři geran bidetik juatea, ta pořtunon deyela danai. Amaika kontu kaskařagoak ipiñi oi zituztek paperetan. Bai, seme, bai. ¡Au juan uan!
- KIRIKO ¡Akabo bada nere amesak!

- Dto Bai, bai; naiko jařduna egin diagu, pafe přanko beřiz eřian egingo zigutek, eta... kontu bat eta kontu bi datořela orain bazkaria.
- OSTA. Mai serbitzaria zai dago. (Izkutatzen dira aita ta semea, biak burua makurka)

XII

OSTALARIA ta ondoren SEKRETARIOA

- OSTA Paperak diotenez amabietan puntuan emen egon beař zuan ministroa'k. (Eřlejuari begira; Oraintxe dira nere eřlejuan amabiak eta iru laurden, geldi ez badago beņepein (bełafira eramaz) nere eřleju au, ta... emen ez da ezen aztafenik. (Begiratzen du leiotik) Ta kanpoan ere ez da ezeren aztafenik. ¡Ixo! (Aditzen dira oso uruti bezela kanpai-soñu, durbatako ta arma-soñuak) ¡A bai! Ez du uruti izan beař ministroak. (Pafez) Gure alkatea ona ibiliko dek přakatan ezin kabiturik.
- SEK. (Sařtzen da oso přesaka ta bekokiko izerdia legořtu ta keñu egiñaz) ¡Ene! ¡Ene! ¡Enetxua! ¡Emen dala gure ministroa! Alkateak birali nau, aguro bai aguro, ipiñi itzatzula gauza danak tente ta bere lekuan, bada ministroak gure buřni bide ori batayatu aurretik, ementxe aũrena atsedeen-aldi bat egin nai emendu-ta.
- OSTA Nai duanean etoři liteke, emen dana přest dago ta... ¿Dana přesto esan det? ¡Ez, ez! (Ministroak ez aldu mařkaztegira (n.º 100) juateko gogorik ekařiko... bestela...)
- SEK. ¡A ostalaria, ostalaria! Přeskoa naizela, přeskoa. Egunda santa sekulan olako lařirik... (Batera ta bestera ibitiaz) Ministroari zuzendu beař diotan itzalditxo ořetan sopiñen batek mututzen ez banau, gutxienaz banago lonbratuko nauela bere bigařen sekretario.
- OSTA. Jainkoak ařgi zaitzala bada; ĩorixe ola balitz!
- SEK. Ez dakit bada, ez dakit. Bilduř naiz; gaizki asi ta ondo bukatu, ezin litekean gauza dala nago. Begira; ĩgauř goi-

zean ze pasa zaitala uste dezu? Ministroa datoñelako ofekin, asi naiz ustez iskilaratatik bera, ta, ¿ez det bada aposentuko leyotik nere burua bota kanpoko aldera? Eskerak bostgarren bizitzako leyotik zala, ta bean beriz guñdi bat garo... ¿bestela?... Beste ofenbeste... Ez; bilduñ naiz izerdi otzen batek ez ote nauen ixilerazi ta kukuñtuko.

OSTA. ¿Bai aldakizu bide-txiuñ bat, egunda bere aldian ez kukuñtzeko ta ez ixiltzeko?

SEK. ¿Nola gero?

OSTA. ¿Nola? Isiltxorik egonda.

SEK. Ori bai ezin litekean gauza dala. ¿Ni gauñ ixilik egon? ¿Ta noiz nik izan nezake ofelako aukerarik nere jakin-duriko ta nere izketako doai berdingabeak azaltzeko?

OSTA. ¡Gizona! Of konpon, Mari-Anton.

SEK. Bai, nik konponduko det peñtza. Ta orain, banua, banua gure gon-goneko... gizasente... ministro de Fomento'ko dalako ori itxoñtea. Berñan dala nago. Baita izan ere. (Aditzen dira berebiziko iskanbila, kanpai-soñu ta dunbatako; ta ots danen artean entzuten da adañ-soñua *Martza ereala* joaz, «¡gora ministroa!» ta «¡gora alkatea!» deadarika ari da beriz eñiko jendea; at sekretarioa juanik da).

OSTA. (Leyotik begira) Agiri dira... Ministroa auñetik... Alkatea ondoren... ta eñi guzia atzetik. Berñan dituk... Oraingoan uste det amerikano biuñtuko naizela. (Ate-aldera bijoa Gora datoz... iskilareñan ots aundia da... Ora emen.

XIII

BETI-GOSE, ALKATEA, EREJIDOREA (au guañdasola itxita)

SEKRETARIOA, OSTALARIA ta eñiko jendea

ALKA. (Ifñtenaz ta besoñ biak zabalik esku batean akufus duala) ¡Leku! ¡¡Leku!! Jaungoikon izeneko gizon San Balandran oni. ¡Potx! ¡Potx! Ministro altsua. (Azaltzen du Beti-gose, minis-

- troa dalako ori, gaurdasol urdin ta galant baten azpian) ¡Ze araye! ¡Emen gaituk!
- BETI. Mila eskeř... Miloika eskeř danori, egın dıdazuten arera edeř onegatik.
- OSTA. (Belaunikaturik) Ongi etofia izan dedila, ministro jauna.
- ALKA. (Atzera bultz piska bat egiñaz efiko jendeari) ¡Esti atzera, esti, nere eři maitea! ¿Ta gero? Kontu ¿e? Inořik ez dezala emen kukuřukurik jo.
- BETI. Baña ¡jaunak! Esanda esanda ere. Gaur bezin pozik eta alai, ez naiz egundaño arkitu. Esan: oř puzka ari dan ori ¿«Banda Munizipala» izango da noski?
- SEK. Esango diot jauna...
- ALKA. ¡Ixo! ¿Ez aldakizu zuk izketan asteko aurfena baimena eskatu beař dala? ¡Ministro jauna! Esango diot. Mundu onetan ogirik ez duanak otasa jan oi du, ta ez ogi ta ez otasik ez duanak... artoa; ta beřdiñ, guri ere orixe gerřatzen zaigu: «banda munizipalaren» ordez... adara.
- BETI. Dana dala, batak jo besteak jo, dana dago ondo.
- ALKA. Ala izan beařko. Betoz aulkiak, menistroa ta justizikoak ez gaude ofela ondo ta. (Ostalaria ta sekretarioak aurfertzen diezte jarlekuak. Beti-gose jařtzen da danen aurfes-aufe baña apařte xamař, ta alkatea, efejidore, sekretario ta ostalaria beste aldetik, Beti-gose aurfes-aufe dutela, ta atzetik efiko jendea. Ixiltzen da adar-jofea) Ezin da obeto. (Zutitzen da) Ixo gero, ¿e? (Ateratzen du přatikararik esku-zapi galant bat, ta bere bekokiko izeřdia legořtu ondoren ta Beti-gose'ri begira dio); ¡Ministro jauna: au... ta... ura! (Beti-gose'k egiten dio buru-makurřeta) Alkaten eřiak Arřoberotařen bidez...
- SEK. (Alkate jauna, ofela ez).
- ALKA. ¿E? ¡A! Arřoberoko alkateak eřiaren bidez, ofela ez...
- SEK. (Alfebes)
- ALKA. Isilik utzi zaidazu, bestela emango dizut nik kara... ko... les. Diot bada (eztařia garbituaz) Arřoberoko alkateak daukala oso onřa aunditzat berori agurřtea...
- BATEK. ¡Beajundaizula!
- ALKA. Neri gustatzen zait...
- OSTA. Txala buruntzian eřeta.

- ALKA. Neri gustatzen zait bakoitzari berea ematea ta orfik eta emendik ¡Menistfo jauna! Ionbratua geratzen zera Artobero efi onetako semerik kutunena bezela. ¡Esan det!
- DANAK ¡Beajundayola gure alkateari! ¡Ori dek, ori! (txalo joaz)
- ALKA. Orain sekretario, eman zaiozu paper edo lonbramentu ori. (Jaikitzen da sekretarioa, ta aterarik bere txamofteko pfiatik karatik paper ori, ematen dio Beti-gose'ri gefi-makufka baten ondoren, eta badijoa sekretarioa bere jarlekura)
- BETI- Eskef mila. Irakuftera nua danon baimenarekin. (Irikitzen du papera, ta jende dana lepo-luzaka ze adituko) Tripakiak tomatearekin... bi peseta. Patatak...
- SEK. ¡Ama Doloretakoa! Nere etxeandfearen kontua. (Kentzen dio bizkof papera eskuetatik esanez): Barkatu begio jauna, burugabeko gizon koskof oni.
- ALKA. ¿Beaz, ez dezue ekafi lonbramenturik?
- SEK. Ez det bada ekafi, alkate jauna; baña buruz ere uste det trebe izango naizela paper arek diona esateko. .
- ALKA. Begira gero ¿e? prantsezkeriren batekin iften.
- SEK. Artobero'ko efi leial ta ezin da geyagorañoko... garbiak, astindu du, ¿nola ez?, ta bota du egunda betirako, bere ezindasunaren gaitza. Eriotzari ezin iges egiñ iñola, baña, ministro jauna, berori gureganatu dan bezin laister aldeandu da efi onetatik zoritxararen mozofoa.
- BATEK ¡Edeki!
- DANAK ¡Gora gure sekretarioa!
- SEK. Eskefik asko nere efitar maiteak, eskefik asko. «Artobero'ko efi, ez nik diotalako, baño beti izanda eskef onekoa. ¿Ta gauf? ¡A! gauf, iñoz baño geigo; ta beragatik gure efiko etxeko ofma-paretan «in æternum» ageri-ageri egongo da zilarrezko karteloi bat urez idatzita, gure umearen umeak ta ume oen ondorengo danak oroitutezen nola Kapa-Rotas ministro Fomentokoa, lonbratu genun gaufko egunez, ¡jala merezita!, efi onetako seme kutuna. Ofenbesterekin ixiltzera nua, baña ez gauza bat oartu gabe; ta da... nere kasa ta auzer ikasi gabe esan detala esan detan guzia.
- DANAK ¡Ori dek ori! ¡Beajundayola! (Txaloak)

- ALKA. Orain ixo, ¿e? Begira gero inoik txintik atera, ministroa dijua izketara-ta.
- BETI. ¡Jaunak! Peru Abarka'k kontatzen du «Trakeskeriak» deritzayon liburuan...
- ALKA. Eri onetako semea bera.
- BETI. Bai, bai, ala izan bea' zuan. Peru-Abarka'k, esandako liburu onetan kontatzen du ze, ake'ak adak'ak oke'ak dituala, ta ake'ak ake'akin ake'ena egiten duala; da esatea...
- ALKA. Trik.
- BETI. Oori da. Ez du onek esan nai, edo ez nuke esango eri onetan bai edo ez ote dan onelako pizirik, baño bai trikariak badaudela nago, ta trikariak dauden erietan ez dago alka'rtasunik. ¿Ta ze' da eri bat alka'rtasunik gabe?...
- ALKA. ¡Inpe'nu!
- BETI. Orixe be'-bera. Beragatik alka'rtasuna piztu bea' degu eri onetan.
- BATEK. ¡Gora bada alka'rtasuna!
- DANAK. ¡¡Goora!!
- BATEK. ¡Ta bera ake'rtasuna!
- DANAK. ¡¡Beeera!
- BETI. ¡Jaunak! Nik, bai nik, jaso nai nuke Artobero eri au gora, oso gora, ta eri onetako jendeari kentzeko bere begietako lausoa, ¡gora! ¡jeiki danak!...
- ALKA. I, meñoa, juan ta emayok eriarri ikustalditxo bat, ta ino' oyan topatzen badek jeiki dedila, ministroak esan duala-ta. (Meñoa irtetzen da)
- BETI. Ta on'ik ta emendik, ¿ze' dala zaute bu'ni bide bat? Itz onen agiri edo garbitasuna bilatzeko ez dago itufira juan bea'rik; bu'ni-bide bat da eri bateko gora bera guzia...
- ALKA. ¡Ede'ki mintzatu oidira gero Gobierno'ko gizonak!
- BETI. Bada bu'ni-bidea orixen da: bu'nizko bidea.
- BATEK. ¡A'rayea! Ori dek ateraldia.
- ALKA. ¡Ixo, mo'alu aundia! ¡Ik bezin ondo ez dik jakingo ministroak!
- BETI. Nik esan nai nukeana da, alpe'keria alde batera utzi bea' dezutela, ta... maite zazutela zuen alkatea... (Kupitzen da)

alkatea ta legortzen ditu bere begietako malkoak) baño barutik, bera da zuen bigarren edo irugarren aitalekuko-ta. Ta nere kontu: zuen danon partetik emango dizkiot gorantziak eregeri; ta onenbesterekin ¡jaunak! ondo esan badet, gaizki esan badet, esanak esan, ta... barkatu.

ALKA. ¡Gora su ilustrísima!

DANAK (Zoratuta bezela) ¡¡Gooora!!

BETI- Eskeñak, mila eskeñ guziori.

ERE. Gora gu... gu... gu...

SEK. Gurugú.

BATEK «¡Viva la Constitución!»

Hesta batek ¡Ku... ku-ru-ku! (Sortzen da emen danen artean iskanbilla aundi bat)

ALKA. ¡Au dek jende lotsagabea! ¡Beste orrenbeste! ¿Ori al da edukazioa? Neroni ere kisten xamaña naizela baña, zuek... kisten ta erdi. Ta orain (Beti-gose'ri) juango ote gera edo... buñi-bide ori bayatu edo...

BETI- Ez, ez, batayoa gero; aurrena mañtopilak, bestela nere tripa-zofi onek... begira gero «moñtis» ez ote diran ekañiko.

ALKA. Ondo da, bedoñen esanera gaude ta... orain justiziko ez beste danak alpeñ-alpeñik zaudete, ta bazoazteke bakoi-tza bere etxera, ta ixilik gero... bestela... Ta guk tripari bere zofa ordaindu bitartean, zuek «banda munizipalekoak» egin gogor putz adañari, ¡ze demontre!

MESOA Alkate jauna: telegrama bat ofa emen.

ALKA. Ea ikusi. (Irikita ematen dio sekretarioari)

BETI- (¡Au dek au! Oraingoan nafutuko netxotek).

ALKA. Irakuñi zazu, baño ondo ¿e?

SEK. (Irakusten du) «Añtobero'ko alkate jauna. Ezin bada joan buñi-bide ori batayatzera lan asko daukat-eta. Beste egunen batean izan beañko du noski. Kapa-Rotas ministro de Fomento». (Danak jañtzen dira Beti-gose'ri begira)

BETI- (¡Luña, irentzi nazazu! ¡Ene! ¡Aitzgoñi, Aralañ, Eñnio ta beste Euskaleñiko mendiak, betozte danok nere gainñ).

ALKA. ¡Malapañtatua! Ori dek ori, letani aldia.

BETI- Oñek esan nai du...

XIV

LENGOAK, DIO ta KIRIKO

- DIO (Itenez! Tximista arayea ¡Begi-gose'ri gofbatatik tiraka) ¿Orain ere emen aiz? ¿Ez ote da inun gorosti-makila bat, alproja oni bizkañak berotzeko?
- ALKA. ¿Alproja beaz? Bai, bai, oraintxe esan bea' diguzu, aiskidea, ze mañkatakoko ganadua zaitugun zu, menestroa ala...
- KIRIKO (Pañez) ¡Ja... ja... jai! ¿Ministroa au? ¿Nundik nora gero? Astalamasko barberoa bai au. Begira, asta-napañeria dala ta ez dala, banago munduaren erdia ez ote duan birali, kaiku kaiku aundi onek, iltokira.
- ALKA. ¿Bai ote? ¡Au dek ganadua! (Akulua goratuaz) ¡Ea, aiskidea! Zure ordua bete da. Esan zazu egia, bestela... datoñela eretore jauna zure kontuak garbitzera. (Akuñuakin jotzera keñatuaz) Bat... bi... iru...
- BETI- ¡Ene! Bai ba... esango det bada. Ni naiz...
- ALKA. Mantxotu bai mantxotu. Zer geñta ere, itxi ate ta leyoak. Tira, esan. (Txamañetik Beti-gose astinduaz) Ni naiz... ¿Zein zera?
- BETI- Ni naiz... ni naiz Ajolagabe, jauna, ta bi gaitz ditut: gose asko ta... lotsa gutxi.
- ALKA. ¡Gizajua!
- BETI- Ta neri, Tripon jauna deitu ala menistro deitu, ajola gutxi, tripa bete ezkeru...
- ALKA. ¡Kofadua! (Kupituaz) ¡Au dek lanbidea! ¿Ta orain zef?
- DIO ¿Orain zer? Goserik dagoanari jaten ematea.
- ALKA. Añazoi dezu. ¡Ea mutilak! Egun guztiak ez dituk beñdiñak, ta ¡ze araye!, bazkari bat gora bera, ez dik eriak luñ-joko. Ostalaria: *aufs* dalako ori pñonto egongo da, ¿ala?
- OSTA. Bai ba, trenpe-trenpean dago.
- ALKA. Tira ba: *aufs* ori eman zaiozu oni (Beti-gose'ri) ta neri txala buñuntzian preñituta. Ta nere Añtobero'ko eri maitea:

auzi au bukatu da, ta zuek bazoazteke alduanak alduan tokira ta... gu bazkaltzera.

BETI- Eskerik asko, alkate jauna, eskerik asko. (Ikusleari begira ta gefi-makurka)

Janariak neri on egin beaŕ badit
jauna, gauza batek palta egiten dit.
Jo zazutela txalo ta txalo
zuen eskuak ufatzeraño.

Z A P I A

EUSKALERRIAREN ALDE

La Revista EUSKALERRIAREN ALDE se titula «Revista de cultura vasca» y esa frase compendia la idea que perseguimos y las esperanzas que abrigamos. Se ocupa exclusivamente de asuntos relacionados con el País Vasco; dentro de este campo abarca cuanto no se halle contaminado con la política palpitante.

El esclarecimiento de la historia del País Vasco es uno de nuestros anhelos principales, y a llevar luz sobre tiempos pasados tienden con preferencia nuestros esfuerzos.

Pero no por eso vivimos momificados con la vista vuelta atrás. Tanto como atrás miramos adelante, y si con ahinco muchas veces dirigimos la vista al *ayer*, otras tantas la replegamos al *hoy* y la espaciarnos al *mañana*. Queremos recuerdos, sí, pero también realidades y esperanzas.

Nos compete cuanto se relaciona con la vida de nuestro país: historia, heráldica, arqueología, viajes de extranjeros por Euzkalerria, sus opiniones acerca de nuestras cosas, notas literarias, novela, poesía, música, crítica, biografía, bibliografía, arquitectura, pintura, arte dramático.... Y, naturalmente, dedicamos atención especial a la lengua vasca, flor que marchita nos entregaron nuestros antepasados y que procuraremos entregar vivificada a nuestros sucesores.

Cuanto con el País Vasco tenga algo que ver nos interesa grandemente. Fuera de esta esfera de acción nada nos atrae; dentro de ella nos apartamos respetuosamente tan sólo de los problemas en que las pasiones ciegan y de los asuntos que no es posible rozar sin que salte la chispa odiosa de la discordia.

Euzkalerriaren alde

ADMINISTRACIÓN
Calle de Fuenterrabía, 14, bajo
SAN SEBASTIÁN

El suscriptor de EUSKALERRIAREN ALDE recibe puntualmente en su domicilio todas las secciones de que se compone la Revista; recibirá asimismo los números extraordinarios (1), suplementos, obras encuadernables, y toda publicación que la Revista costee con destino a sus suscriptores. A fin de cada año recibirá también, para cada tomo, detalladísimos índices, redactados por orden de autores y por clasificación de materias.

La suscripción anual en estas favorabilísimas condiciones importa 20 pesetas anuales, que la Administración las cobra por giro de una letra, si el interesado no las ha enviado antes en cualquier otra forma.

(1) EUSKALERRIAREN ALDE ha publicado ya cerca de una docena de números extraordinarios, de los cuales varios tienen más de 190 páginas hermosamente ilustradas. Los últimos son los dedicados al Congreso de Pamplona, y merced a esta Revista, sus suscriptores disponen de una síntesis exacta de todas las conferencias y cursillos, de la reproducción literal de todas las conclusiones, y de una amplia relación de cuanto en Pamplona sucedió con motivo del Congreso.

IZARRA

Antzerki saia = Colección de comedias

AGERTUAK

- 1.º : *Jauregi-erotako astoa*. Alfonso M.^o Zabala'k asmatutako bakarizketa. (N.º 1. Monólogo original de A. M. de Zabala)..... 0,50
- 2.º : *Uruti-izketa*. A. M. Zabala'k idatzitako antzerkia. Atal batekoa, ta gizonezkoak bakarrik egitekoa. (N.º 2. Comedia en un acto, para hombres solos, por A. M. Zabala)..... 1,00
- 3.º : *Melitona'ren bi senarok*. A. M. Zabala'k idatzitako antzerkia. Atal batekoa ta gizonezkoentzat. (N.º 3. Comedia en un acto, para hombres solos, A. M. de Zabala)..... 1,00
- 4.º : *Mendibe'taren lañiyak*. A. Larraitz'en antzerkia. Atal batekoa, ta gizonezkoentzat. (N.º 4. Comedia en un acto, para hombres solos, por A. de Larraitz)..... 1,00
- 5.º : *Utsi bearko'*. Deñoka'tar Goserio'k euskeratutako antzerkia. Gizonezkoentzat. Atal batean. (N.º 5. Comedia en un acto, para hombres, traducida por Goserio de Deñoka)..... 1,00
- 6.º : *Neskame beria*. Emakumezkoentzat bakarrik, atal bateko antzerkia. Deñoka'tar Goserio'k euskeratua. (N.º 6. *La criada nueva*. Comedia en un acto para mujeres solas, adaptada por G. de Deñoka) 1,00
- 7.º : *Gizon bikañak*. Gizonezkoentzat, atal batean, Deñoka'tar Goserio'k euskeratua. (N.º 7. Comedia para hombres, en un acto) . . 1,00
- 8.º : *Tripa-Zoria*. Gizonezkoentzat, atal batean, Toribio Larrea'k eratu-
tako antzerkia. (N.º 8. Comedia en un acto para hombres, por
Toribio de Larrea)..... 1,50

LAISTER AGERTZEKO

- 9.º : *Moñoi jatorra*. A. Larraitz'en antzerkia. Atal batekoa, ta gizonezkoentzat. (N.º 9. Comedia en un acto, para hombres solos, por A. de Larraitz).

Antzerki oek guziak, Donostia'n, Leizaola'ren idaztitegian
(Garibay, 28) daude salgai.